

Yavru Kuşlar, Kahve Fahi, Kültürün Krizi ve Varoluşun Bilinmeyenleri

Ignoramus et ignorabimus.

[Bilmiyoruz ve bilmeyeceğiz.]

Emil du Bois-Reymond, *Doğa Bilgisinin Sınırları Hakkında*

Bir kararan bir açan yüzüyle bahar kendini gösterdiğinden beri, her boydan ve her renkten kuşlar buldukları her yere yuva yapmaya başladılar. Bazen badem ağacının üzerinde bazense evin çatısının boş bir kenarındaki yuvalarında yavrularını büyötmeye çalışıyorlar. Bu sebeple her bahar yuvadan düşen yavru kuşlarla karşılaşılıyor. Artık yuvadan kendileri mi düşüyorlar yoksa hayatta kalma mücadelesinin bir neticesi olarak daha iri kardeşlerince mi aşağıya itiliveriyorlar, bilemiyorum. Fakat bazı sabahlar bahçede, balkonda veya verandada ölü bir kuş yavrusu buluyoruz. Hayatta olan ama çok da küçük ve cılız kalmış birkaç yavruyuysa bütün ihtimamımıza rağmen bir iki günden fazla hiç yaşatamadık. Nihayetinde bütün müdahalelerimizin ve iyi niyetimizin doğanın işleyişi üzerinde çok da hükmü yok.

Dün akşamsa yağmur olduğundan aşağıya düşen bir serçe yavrusu bulduk. Bayağı sağlıklı görünen bu yavruyu sanırım hayatta tutacağız. Kendisi şu an bebe bisküvisi ve yaş köpek mamasıyla beslendiği küçük bir kutudan ibaret yuvasında mutlu mesut bir yaşam mücadelesi veriyor. Derin bir uykudayken yakınındaki en ufak bir hareketle uyandığı anlardaysa hemen ağzını açıyor ve mama istiyor. Ağzını her açtığında boşluğa doğru yüksek perdeden “cüvik” diye bir çığlık attığından kendisine “Cüvik” diye hitap ediyoruz.

Cüvik hiç bilmediği ve yeni yeni tanımaya başladığı hayata ağzı açık bakakalan minik bir yavru. Tıpkı politika ve edebiyatta yahut düşünce ve estetikte, düzenden çatışmaya ve kaostan kozmosa salınıp duran modern toplumsal hayat içinde her türden gelişmeyi ağzı açık takip eden bizler gibi.

Uzun bir süredir uluslararası siyasetten ulusal siyasetlere kadar dengesini yitirmiş, akışkan bir dünyada yaşıyoruz. Dışarıda, sokakta, başkentlerde olan biteni anlamaya çalışıyoruz. Hızlı bir değişimin içinde devinirken bu değişimin hızını, şiddetini, derinliğini anlayabileceğimiz yeni kavram aparatlarından yoksunuz. Elimizdeki kavram aparatları dünden kalma. Dünün dünyasının kurum ve kavramlarıyla anlayamadığımız yarının dünyasının şekillenmesini ağzımız açık izlerken gariban Cüvik’ten pek de farkımız yok.

Bütün o tarihin sonu tezlerinin yücelttiği küresel barış iddialarının bizi getirdiği yerde büyük bir savaşın eşğinde miyiz? Cüvik! İnsanlığın müşterek birikimi ve medeniyetimizin ana sermayesi olan insan hakları popülist siyaset tarafından bir kenara mı itiliyor? Cüvik!

Yokluğundan çok korktuğumuz o kıymetli demokrasimiz, bizi çok daha despotik, baskıcı ve tekkesli bir toplumsal yapı dizayn eden iktidarların kucağına mı atıyor? Cüvik! Bütün o tumturaklı özgür dünya nutuklarının altında çok daha eşitliksiz bir dünya mı meydana geliyor? Cüvik! Küçücük bir azınlığın devasa kalabalıkların sefaleti pahasına bir yeryüzü cennetinde yaşaması; küresel iklim krizinin kapıya dayanmış olması; göçmenlerin ve mültecilerin cüzzamlı muamelesi görmesi; aklın, bilimin ve teknolojinin başarılarına rağmen insanlığın bütün büyük meseleleri altında hâlâ ezilmesi ve neredeyse ortaçağdan daha karanlık bir çağda yaşamaya mahkûm edilmesi, neyin sanat ve sanatın ne olduğunu belirlemenin giderek güçleşmesi ve bunlar gibi daha pek çok hayati sorun karşısında ne yapılabilir? Cüvik!

Dünya tarihinde böyle büyük kriz ve değişim anları hep yaşanmıştır. Roma İmparatorluğu'nun çöküşü ve Hıristiyanlığın doğuşu, İslamiyet'in yayılması, Rönesans, Keşifler Çağı ve sömürgecilik, Aydınlanma Çağı, Fransız İhtilâli, Sanayi Devrimi, iki Dünya Savaşı vb. hadiseler tarih içinde büyük kültürel kopmalara yol açmıştır. Medeniyetin krizleri daima yeni kültürel gelişmeler için bir fırsata dönüşmüştür. Böyle geçiş zamanlarında tam da eşikte duran dâhiler bizim için her şeyi anlaşılır kılmıştır. On yedinci yüzyılda Shakespeare ve Cervantes; on sekizinci yüzyılda Kant; on dokuzuncu yüzyılda Marx ve Nietzsche; yirminci yüzyılda Freud, Heidegger ve Derrida hem bu toplumsal depremin hızı, derinliği ve şiddetini kayda geçirmiş hem de bizi ağız açık "cüvik"lemekten kurtarıp bu değişimin alabileceği istikametler hakkında kehanetlerde bulunmuşlardı.

Bugün yaşadıklarımız hakikaten böyle bir kültürel geçiş de olabilir. O vakit bir süre daha "cüvik"ledikten sonra taşlar yerine oturduğunda yeni bir değerler hiyerarşisinde neyin anlamlı neyin anlamsız olacağını bilmeye yeniden başlayacağımızı umabiliriz. Fakat ya bu yaşadıklarımız bir kültürel geçiş değil de Olivier Roy'un yeni kitabı *Dünyanın Düzleşmesi*'nde iddia ettiği gibi bizzat kültür mefhumunda yaşanan bir krizse, durum sandığımızdan da vahim demektir. Çünkü bizi şafakta bekleyen şey ütopya değil basbayağı kıyamettir. Bugün doğa, kültür, insan ve hayvan hakkındaki bütün o dünden kalan kavrayışımızın son kullanma tarihi geçmişken ve zihnimize hâlâ bütün bu ilişkileri yeniden düzenleyecek yeni tanımlar ve tasnifler inşa edilememişken; dünün dünyasına sarılanların doğa, kültür, insan ve hayvan kavrayışları ile kendileri için bile meçhul yarının dünyasına inananların doğa kültür, insan ve hayvan kavrayışları arasındaki çatışma şüphesiz çok daha derinleşecek ve şiddetlenecektir. Bu basbayağı bir hümanizm krizidir ve bu krizden nasıl bir dünya doğacağı belirsizdir.

Tanrının bahşettiği büyük harfle yazılan “Anlam”ın kaybedildiği seküler dünyada çok uzun zamandır mevcut olan bir anlam kriziyle beraber düşünüldüğünde bu belirsizlikle baş edebilecek entelektüel donanımdan yoksun insanlık mecburen bütün yaşananlarda bir plan, bir proje, bir üst akıl aramak zorunda kalmıştır. Dünyayı Birleşmiş Milletler, Dünya Ekonomik Forumu, G8 ülkeleri yönetemiyorsa, o vakit her şeyi açıklayıcı malûm etkeni muhayyel bağlantılarda aramak kaçınılmazdır. Yaşanan bütün bu değerler karmaşasında politik ve ekonomik uygulamaların yarattığı her huzursuzluğun müsebbibi İlluminati, beş büyük aile ve Siyonizmdir. Hükmedilenler doğrudan kullandıkları *Twitter*, *Instagram*, *Facebook* ve *TikTok* gibi medyumlar üzerinden, Tanrının giderken arkasında bıraktığı büyük boşluğu muhayyel hükmedenlerle doldurma yarışına girer.

Fakat mesele sadece komplo teorilerinden ibaret değildir. Bilginin sınırlarının genişlemesiyle – sanıldığı gibi ortadan kalkmayan – belirsizliğin ufku daha da genişlediği için, geleceği öngörecekt kadim araçlar yeniden dirilir. Evrene olumlu mesajlar göndererek belirsizlik okyanusunda bir tahta parçası üzerinde hayatta kalmaya çalışanlar, bir gün kıyıya çıkıp çıkmayacaklarını öğrenmek isterler. Bunun için tarot kartlarından kahve fincanlarına, avuç içindeki çizgilerden kuru baklalara kadar geniş bir yelpazede çalışan mahir falcıların kaderin görünmez şifrelerini kendileri için okumalarını ve bilinir hâle getirmelerini beklerler.

Bu dünyada “var olan” her insanın kendi varoluş serüvenini bir biçimde anlamlandırması şarttır. Bunun için de insanoğlunun yeryüzündeki serüveninde benimsediği inançlarla kendini kaptırdığı tutkular ve yaşadığı tecrübeler zaman içinde büyük değişiklikler gösterse de özü itibarıyla hep aynıdır. Hem kendisini lüzumundan fazla önemseydiği için komiktir hem de yaşanılması kaçınılmaz olduğundan bu komedi aslında gayet acıklıdır.

İmkân olsa da şu an yeryüzünde “var olan” milyonlarca insana varolmak mı yoksa varlıklı olmak mı istediğini sorabilirsek. Kâhir ekseriyet kuşkusuz varlıklı olmak isteyecektir. Hani o gündelik hayatta çok sık duyduğumuz “Ah, o para bende olacaktı ki...” türünden hayıflanmaların basit nedeni, insanların paranın mutluluk getireceğine inanmalarıdır. Oysa para sadece mutluluğa giden yolları çeşitlendirebilir ki o da çok ciddi bir görgü meselesidir. Bu sebeple piyangodan büyük ikramiye kazananların genellikle hem yuvaları darmadağın hem de kazandıkları para çarçur olurur. Buna defalarca şahitlik eden sağduyu bunun için “haydan gelen huya gider” demiştir. Oysa varlıklı olmak bile, var olanların varoluş acılarını çoğu kez dindiremez.

Bir de varolmak isteği başka her şeyden ağır basan var olanlar vardır. Onlar tarihin hayranlıkla ve hayırla yâdettiği şahsiyetlerdir. Dünyaya kendi değerlerini, fikirlerini,

beğenilerini, zevklerini, kişiliklerini sunarlar. Sanatın, edebiyatın, felsefenin bu büyük isimleri için varoluş tutkusu, çoğu zaman sefalet içinde yaşayıp bol para kazanmanın hayalini kursalar bile varlıklı olma isteğinden önce gelir. Elbette Dali, Picasso, Hemingway, Gabo gibi varolurken varlıklı olmayı başarabilmiş istisnai isimler vardır ama adı üzerinde, onlar istisnadır.

Oysa büyük kalabalıkların payına düşen çoğu kez ne varolabilmek ne de varlıklı olabilmektir. Bütün var olanlar gibi onlar da dünyaya var olduklarını göstermek isterler. Varoluş mücadelesi her babayığidin harcı olmadığı için, onların tek umudu da bir gün varlıklı olmaktır. Bunun için tarot kartları bir kez daha karıştırılır, kahve içildikten sonra fincanlar bir kez daha çevrilip tabağına kapatılır, avuçlar bir umut yine açılır ve istikbalin neler getireceğini duymak için kulaklar tazı gibi dikilir. Evrene gönderilen bütün o olumlu mesajların, Merkür retrosundaki açılmanın son durumunun, fincandaki kanat açmış kuşun önünde iki yolun açılmasının getirmesi beklenen şey hep varlıklı olup olunamayacağı sorusunun cevabıdır.

Varlıklı olmak ile varolmak arasında sıkışıp kalmış, hayatın her zaman olduğundan daha belirsiz bir hâl aldığı bir dünyada yaşamaya mahkûm olan biz bütün var olanların yirmi birinci yüzyıldaki en büyük keşfiyse “gibi olmak”tır. Varlıklı değildir ama kredi kartına otuz altı ay taksitle varlıklı biri gibi yaşayabiliriz. “Gibi olma”nın maliyeti daha fazla çalışmak ve daha fazla sefalete mahkûm kalmak olsa bile, insanoğlu bir gün varlıklı olacağı hayaliyle varlıklıymış gibi bir gösteriş sürmeye meyillidir. Bunun büyük bir yanılgı olduğunu asla duymak istemeyecektir. Aksine onun, evrene olumlu enerji gönderirse istediği her şeyin kendisine verileceğini duymaya ihtiyacı vardır.

Elbette sistem yahut dünyayı yöneten beş büyük aile sadece varlıklı olmak isteyenlere değil, aynı zamanda varolmak isteyenlere de umut kapılarını sonuna kadar açar. Ancak bir ömür boyu girilen arayışın içinde şekillenen tercihlerin neticesi olabilecek varoluş, uzman eğitmenlerin denetiminde sertifikalı programlarla üç, altı veya on iki aylık paketlerle her var olana sunulmaktadır. Bunun neticesinde insan yazar veya ressam olamasa da yazamış veya ressammış “gibi olabilir.”

Bir vakitler üniversitedeyken “gibi olma”nın bir örneğini tecrübe etmiştim. Kampüsteki şenlik alanında gezerken bir grup öğrencimi görmüş ve koşarak gidip içlerinden birinin saçını çekmiş sonra da gülererek kaçmışım. Yanımdaki benden daha tecrübeli meslektaşımın buna tepkisiyse şöyle olmuştu: “Lütfen bir üniversite hocası gibi davran!” Bunca sene sonra, üstelik artık bir üniversite hocası da değilken, o gün verdiğim cevaba hâlâ inanıyorum: “Zaten bir üniversite hocasıyım, niye bir üniversite hocası gibi davranayım ki?” Oysa geçen zaman o

meslektaşımı haklı çıkardı ve kendisi bir üniversite hocası olmanın nasıl bir şey olduğunu hiç anlayamadan bir üniversite hocası gibi olarak kariyerinde hızla yükseldi. Şu anda pek çok üniversitedeki meslektaşı gibi bugün hâlâ fakülte koridorlarında bir üniversite hocası gibiymiş gezdiğinden eminim.

Aslında bütün imkânlarına rağmen bizi büyük bir imkânsızlığın içinde bırakan çağımızın sıkıntıları da değişecek, dönüşecek ve yerini başka yeni sıkıntılara bırakacak. Bilgimizin sınırları genişledikçe belirsizliğin ufku daha da genişleyecek. Bizden sonra var olacak kuşaklar da çoğunlukla varlıklı olmayı varolmaya tercih edecekler. Bildiklerimize rağmen bilemediklerimizin yarattığı belirsizlikten yine korkacaklar. Ve onlar da işler yolunda gitmediğinde, her şeyi dizayn eden büyük bir akıl, bir müsebbip arayacaklar ve kendilerine kaderden haber verecek yeni umut oyunları inşa edecekler. Yani demem o ki kaosun kaldırdığı toz çöküp taşlar yerine elbet oturacak. Fakat belirsizliğin dehşeti karşısındaki zavallılığımız hiç değişmeyecek. Bu sebeple “gibi olma”ya, yani korkmuyormuş, her şeyi bilebilirmiş, her şeyi yönetebilirmiş, her şeye hâkim olabilirmiş gibi yapmaya hiç gerek yok.

Cüvik olur da hayatta kalmayı başarırsa birkaç güne kanat çırparak doğadaki var olma mücadelesine katılmak için uçup gidecek. Bizler de bu belirsizliğin içinde debelenmeye devam edeceğiz. Bilgimizin sınırlarına tosladığımız her seferinde dost bir ağızdan üç vakte kadar gelecek müjdeyi dinlemekte bir beis yok. Yeter ki bir var olan olarak varoluş mücadelesinde “mış gibi” yaparak kaçmayalım. Yoksa arenada karşısındaki boğanın gözlerine bakıp, işleri hiç de kolaylaştırmayan evrene kalayı basıp, sonra da boynuzlarından tutarak ona diz çöktüren herkes bir fincan kahveyi hak etmiştir.

Gökhan Yavuz Demir, Yavru Kuşlar, Kahve Falı, Kültürün Krizi ve Varoluşun Bilinmeyenleri

<https://www.fikirtepedi.com/deneme/yavru-kuslar-kahve-fali-kulturun-krizi-ve-varolusun-bilinmeyenleri/>

(Yayın Tarihi: 12 Mayıs 2024).